

V2000-28 02.03.2000

Konkurranseloven § 3-10 - Inngrep mot Nord-Norges Salgslags kobling mellom markedet for ull og markedet for slakt

Sammendrag:

Konkurransetilsynet griper inn mot Nord-Norges Salgslag som forbys å pålegge sine medlemmer leveringsplikt av ull. Videre forbys Nord-Norges Salgslag å innføre eller praktisere leveringsvilkår for sine medlemmer som innebærer at prisene medlemmene får for ull gjøres avhengig av om de leveres slakt til Nord-Norges Salgslag, eller omvendt. Bakgrunnen for vedtaket er at Nord-Norges Salgslag gjennom koblingen av de to markedene utnytter sin stilling i markedet for slakt i Nord-Norge til å begrense konkurransen i markedet for ull.

Konkurransetilsynet viser til tilsynets brev av 26. oktober 1999, der tilsynet varslet inngrep mot Nord-Norges Salgslags (NNS) vedtekter som kobler markedet for ull og markedet for slakt sammen. Tilsynet viser videre til Deres brev av 26. november 1999, der De kommenterer tilsynets inngrepsvarsel, samt annen korrespondanse i saken.

1 Bakgrunn

Konkurransetilsynet mottok 19. april 1999 et brev fra Fatland Gjestal Ull AS (Fatland) der Fatland gav uttrykk for at NNS truet produsenter som leverte ull til Fatland. Truslene gikk ut på at hvis produsentene fortsatte å levere ull til Fatland kunne konsekvensen være at NNS ikke ønsket å ta imot dyr til slakting fra disse produsentene og at prisen på slaktet fra NNS kunne bli lavere.

I jordbruksoppgjøret for 1993 ble det bestemt at private slakterier skulle få delta i både kjøp og salg av norsk ull. Før 1993 var det bare kjøtt-samvirket som kunne omsette norsk ull. For å sikre høy kvalitet på norsk ull ble det bestemt at ullmottakene måtte være godkjente av Rådet for ullstasjoner for å kunne delta i tilskuddsordningen. Rådet for ull-stasjoner og regler for godkjenning av ullmottak er beskrevet i forskrift av 12. juni 1997 nr. 599 om tilskudd til norsk ull. Dette medførte at det ble konkurranse på mottak av ull. Med den bakgrunn ble Fatland etablert som et privat alternativ til kjøtt-samvirket. Høsten 1995 ble Fatlands avdeling på Leknes åpnet for å ta imot ull fra hele Nord-Norge. Fatland ble da en konkurrent til NNS. Fatland har også ullmottak på Nærbø og Avaldsnes.

1. januar 2000 gjorde Norsk Kjøtt om på sin organisasjonsstruktur. NNS er nå et datter-selskap til Norsk Kjøtt og produsentene (medlemmene) er ikke lenger direkte eiere av NNS, men eiere via Norsk Kjøtt. I begynnelsen av 2000 er det ca. 5500 medlemmer som har leveranser til laget. NNS har blant annet som mål å sikre avsetning av medlemmenes produkter.

NNS eier flere slakterier og ett ullmottak i Nord-Norge. NNS' slakterier er i Brønnøy-sund, Mosjøen, Bodø, Sortland, Målselv, Alta og Vadsø. Disse slakteriene mottar dyr fra hele Nord-Norge.

Norsk Kjøtt, som eier NNS, har en forpliktelse til å regulere markedet for kjøtt, hvilket blant annet

innebærer en mottaksplikt for kjøtt. Reguleringsvirksomheten synes ikke å ha direkte hjemmel i lov eller stortingsvedtak, men blir gjennomført som en privat regulering. Etter retningslinjer som er fastsatt av Omsetningsrådet, får Norsk Kjøtt refundert visse deler av kostnadene ved markedsreguleringen. Midlene til dette tas fra omsetningsavgiften som Omsetningsrådet får inn med hjemmel i omsetningsloven. Heller ikke mottaksplikten synes å være hjemlet i lov eller forskrift.

I NNS' brev av 4. juni 1999 blir påstandene fra Fatland tilbakevist. NNS skal ikke ha nektet mottak av dyr til slakting fra noen. Dette mener NNS at det heller ikke er mulighet til, siden NNS er markedsregulator og har mottaksplikt på dyr til slakting, som beskrevet over.

Konkurransetilsynet har ikke funnet dokumentasjon på ovennevnte påstand fra Fatland. Konkurransetilsynet har imidlertid valgt å se nærmere på NNS' vedtekter om medlemmenes rettigheter og plikter. I § 3.2.2 første ledd heter det at:

"Alle medlemmer har rett og plikt til å levere hele sin salgsproduksjon av slakt og ull til laget. Unntatt fra leveringsplikten er varer til eget og familiens forbruk, til kår og til arbeidere på gården."

Ved å være medlem i NNS får produsentene en rekke medlemsfordeler. Disse fordelene er knyttet til slakting av dyr, der noen gir en høyere slaktepris, mens andre går på råd-givning og kursvirksomhet. Det finnes ingen fordeler som er direkte knyttet opp mot levering av ull. Ifølge den ovennevnte vedtekten plikter alle medlemmene å levere både ull og dyr til slakting til laget. Siden det er samme produsent som produserer både ull og slakt (av sau/lam) fører vedtektene til at markedet for ull og markedet for slakt kobles sammen. Prisen på slakt påvirker hvor produsentene ønsker å levere ull fordi ull utgjør bare 20 pst. av inntektene på sauehold, mens slakt utgjør 80 pst. I det følgende vil Konkurransetilsynet derfor vurdere om denne koblingen mellom ullmottakene og slakteriene begrenser konkurransen i strid med konkurranselovens formål.

2 Forholdet til konkurranseloven

Konkurranseloven omfatter ervervsvirksomhet av enhver art, uten hensyn til hva slags varer eller tjenester virksomheten gjelder, jf. konkurranseloven § 1-3 første ledd.

Konkurranseloven §§ 3-1 og 3-3 setter forbud mot at to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester samarbeider om henholdsvis priser og markedsdeling. Konkurranseloven § 3-4 setter forbud mot at sammenslutninger fastsetter eller opp-fordrer til slike reguleringer. Konkurranseloven § 3-8 gjør unntak fra forbudene i konkurranseloven §§ 3-1, 3-3 og 3-4 for samarbeid ved salg av norske jordbruks-, skog-bruks- og fiskeriprodukter fra produsenter eller produsentorganisasjoner.

Etter de opplysninger Konkurransetilsynet sitter inne med kan det ikke ses at virksomheten i NNS er eller drives i strid med konkurranselovens forbudsbestemmelser.

Med hjemmel i konkurranseloven § 3-10 kan Konkurransetilsynet gripe inn mot vilkår, avtaler og handlinger dersom tilsynet finner at disse har til formål, virkning eller er egnet til å begrense

konkurransen i strid med lovens formål, jf. bestemmelsens første ledd. Lovens formål er å sørge for effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for virksom konkurranse, jf. § 1-1. Det følger av ordlyden i § 3-10 at bestemmelsen gir hjemmel til å gripe inn der en dominerende aktør benytter sin posisjon i et marked til å begrense konkurransen i et annet marked i strid med lovens formål. Det ovennevnte unntak for omsetning av norske landbruksprodukter relaterer seg kun til forbudsbestemmelsene, ikke til § 3-10. Unntaket i § 3-8 legger følgelig ingen begrensninger på Konkurransetilsynets inngrepskompetanse etter § 3-10.

I det følgende vil det bli vurdert om vilkårene i § 3-10 første ledd er oppfylt slik at Konkurransetilsynet kan gripe inn mot NNS' vedtekter.

3 Det relevante markedet

For å kunne avgjøre om den ovennevnte bestemmelsen i vedtektene i NNS er egnet til å begrense konkurransen i strid med konkurranselovens formål, er det nødvendig å avgrense det relevante markedet. Det relevante markedet består av et produktmarked og et geografisk marked.

3.1 Det relevante produktmarkedet

Det relevante produktmarked avgrenses med utgangspunkt i etterspørernes substitusjonsmuligheter, det vil si i hvilken grad etterspørerne kan substituere seg over til andre produkter eller tjenester. Tilbydere i dette markedet er produsenter av husdyr for slakt og produsenter av ull. En ullprodusent produserer også slaktedyr, og siden produktene ull og slakt er svært ulike kan de ikke regnes som substitutter. Derfor har tilsynet definert to produktmarkeder, henholdsvis markedet for ull og markedet for slakt.

I markedet for slakt finnes det flere typer husdyr. I hvilken grad ulike kjøttslag er substituerbare avhenger av de enkelte forbrukernes preferanser, som vil variere. I tidligere saker har Konkurransetilsynet behandlet alle kjøttslag som ett marked. Det synes naturlig å avgrense det relevante produktmarkedet til slakt også i denne saken, selv om den i det vesentligste omhandler slakt av småfe fordi dette er naturlig knyttet sammen med markedet for ull gjennom produksjonsmåten. Siden inntektene fra salg av ull bare utgjør 20 pst. av inntektene fra sauehold, er det sannsynlig at slakteprisen på småfe har betydning for hvor stor mengde ull som blir produsert.

Ullmottakene etterspør ull og slakteriene etterspør dyr til slakting.

3.2 Det relevante geografiske markedet

Det relevante geografiske marked avgrenses med utgangspunkt i hvilket geografisk område etterspørerne har vilje og evne til å gjøre sine innkjøp i. Ullmottakene til Fatland og NNS mottar ull fra hele Nord-Norge (Nordland, Troms og Finnmark). Det geografiske markedet for ull gjenspeiles av nedslagsfeltet til et ullmottak. Transport-kostnadene for ull gjør at ett ullmottak kan dekke hele Nord-Norge. Konkurransetilsynet legger til grunn at det relevante geografiske markedet for ull i denne saken er Nord-Norge.

Transport av dyr er regulert gjennom forskrifter for å sikre at dyrene ikke lider overlast, gjennom å begrense tiden på transport og gi dyrene et godt miljø under transporten. Dette gjør at det er forbundet med betydelige kostnader å transportere dyr, og slakteriene har derfor et mindre geografisk område enn ullmottakene å hente sine inn-satsvarer fra. Videre fører dette til at det må flere slakterier til for å dekke hele Nord-Norge. Det relevante geografiske markedet for slakt vil være det området som slakteriet får

leveringer fra. Dette nedslagsfeltet avgrenses av de ovennevnte forskrifter og transportkostnader. På denne bakgrunn er Konkurransetilsynet av den oppfatning at i denne saken vil det relevante geografiske markedet for slakt variere noe i utstrekning i henhold til de ulike slakterienes lokalisering. En nærmere avgrensning av det relevante geografiske markedet ser ikke tilsynet som nødvendig for den videre vurderingen.

4 Beskrivelse av markedene

4.1 Markedet for slakt i Nord-Norge

NNS er den største aktøren i Nord-Norge og dekker hele landsdelen med sine 7 slakterier. Laget slakter omlag 84 pst. av småfeproduksjonen i Nord-Norge. Utenom NNS finnes det tre slakterier i Nord-Norge: Horns slakteri på Leknes tar imot dyr fra Lofoten og de nordligste delene av Nordland. På slakting av småfe har de en markedsandel på ca. 13 pst. Nord-Troms dekkes av Tømmernes slakteri på Storslett. I Karasjok kommune er det ett slakteri for rein, Aage Pedersen AS, som imidlertid ikke slakter småfe.

Denne slakteristrukturen gjør at produsenter på Helgeland, i Sør-Troms og Finnmark kun har slakterier tilknyttet NNS å levere til. Produsentene nærmest grensen til Nord-Trøndelag har derimot trolig anledning til å benytte slakterier som ligger i Trøndelag.

Ca. 15 pst. av kjøttproduksjonen i Norge skjer i Nord-Norge, og produksjonen er spredt over hele landsdelen. Et eventuelt nytt slakteri ville konkurrere med NNS om å få leveringer av dyr. De fleste av de potensielle leverandørene av dyr er allerede leverandører og medeiere i NNS, og de har derfor en spesiell tilknytning til NNS. Videre er det betydelige investeringskostnader i lokaler og maskiner ved etablering av et slakteri. Det kan derfor, i det minste på kort sikt, være vanskelig for en potensiell aktør å knytte til seg tilstrekkelig mange leverandører av dyr for å etablere et nytt slakteri. Det ovennevnte kan tyde på at etableringsbarrieren for nye slakterier er betydelig i det relevante markedet. NNS har en høy markedsandel på slakt i Nord-Norge, og i enkelte geografiske områder finnes det ingen alternative slakterier. Ut fra dette legger Konkurransetilsynet til grunn at NNS har en dominerende stilling i markedet for slakt i Nord-Norge.

4.2 Markedet for mottak av ull i Nord-Norge

NNS' ullmottak i Harstad mottok 576 tonn ull i 1998. Dette utgjør en markedsandel på om lag 71 pst. i hele Nord-Norge. Konkurrenten til NNS er Fatlands ullmottak på Leknes. Fatland mottok 228 tonn ull i 1998, noe som utgjør en markedsandel på ca. 29 pst. (Fordelt på de tre nordligste fylkene utgjør dette 38,2 pst. av all ull i Nordland, 14,8 pst. i Troms og 35,2 pst. i Finnmark.)

Det stilles mindre krav til utstyr ved etablering av et ullmottak enn ved etablering av et slakteri. Mottaket sorterer ullen etter kvalitet, og trenger noe lagerplass til ullen. Investeringene ved etablering av et ullmottak er derfor hovedsakelig i lokaler. Transport av ullen er mindre kostnadskrevende enn transport av levende dyr, og det fører til at et ullmottak kan motta ull fra et større område enn et slakteri. Sammenlignet med markedet for slakt er investeringskostnadene ved etablering lavere i dette markedet, og potensielle leverandører kan hentes fra et større område. Dette tyder på lavere etableringsbarrierer i dette markedet enn i markedet for slakt. I utgangspunktet vil dette gjøre det vanskeligere for NNS å utnytte en dominerende stilling i markedet for ull.

5 Konkurransetilsynets vurdering i inngrepsvarselet

Konkurransetilsynet varslet i brev av 26. oktober 1999 at tilsynet vurderte å fatte vedtak om at NNS' ikke skulle ha mulighet til å kreve leveringer av både ull og slakt fra sine medlemmer. I dette avsnittet sammenfattes tilsynets foreløpige vurdering fra varselet.

Medlemmene i en organisasjon står i utgangspunktet fritt til å fastsette sine egne vedtekter. Det er naturlig at det er knyttet visse fordeler og visse plikter til det å være medlem. Ut fra konkurransehensyn bør imidlertid den enkelte aktør stå fritt til å melde seg ut av en organisasjon innenfor en rimelig oppsigelsestid og uten at vesentlige innmeldingskostnader går tapt ved utmelding. Samtidig bør vedtektene ikke ha en slik utforming at konkurransen begrenses i strid med formålet i konkurranseloven. I dette tilfellet knytter vedtektene i NNS to separate markeder sammen, jf. vedtektenes § 3.2.2 første ledd.

Produsenter av ull og slakt som er medlemmer i NNS må ifølge § 3.2.2 første ledd i vedtektene levere all sin salgsproduksjon av ull og slakt til NNS. Medlemmene som ønsker å levere ull eller slakt til en annen aktør i markedet må i så fall melde seg ut av NNS.

Medlemskap i NNS kan medføre at produsentene får en høyere pris på slakt enn de ville ha fått uten å være medlem. Et medlem som ønsker å levere ull til Fatland og som ikke har alternative slakterier vil kreve en høyere pris på ullen hos Fatland enn hos NNS, ettersom ullprisen hos Fatland vil måtte kompensere for det tapet som produsenten får ved at han/hun ikke kan ta del i NNS sine medlemsfordeler ved levering av dyr til slakting. Etter den informasjon Konkurransetilsynet har, vil en slik "kompensert" prisøkning på ull kunne være vesentlig, blant annet fordi ullen kun utgjør ca. 20 pst. av produsentenes inntekter ved sauehold. Fatland må således til enhver tid overby NNS for å få ull, noe som kan virke prisdrivende i ullmarkedet. Koblingen mellom ull og slakt medfører derfor at NNS har lavere innkjøpskostnader på ull enn sine konkurrenter i ullmarkedet, noe som igjen innebærer at NNS har en konkurransefordel i ullmarkedet. I ytterste konsekvens kan NNS sette innkjøpsprisen på ull og slakt slik at konkurrerende aktører i ullmarkedet presses ut, fordi innkjøpsprisen disse konkurrentene har på ull kan bli tilnærmet lik videresalgsprisen (markedsprisen) på ull i neste ledd av verdikjeden.

Fatland er i henhold til det ovennevnte tvunget til å gi en høyere pris enn NNS på ull ved innkjøp fra sauebønder. Dette reduserer isolert sett Fatlands fortjenestemargin på ull ved videresalg. Så lenge det er NNS sine vedtekter og ikke en ineffektiv drift av Fatland som forårsaker denne reduksjonen i fortjenesten, kan bestemmelsen ha en konkurranse-begrensende virkning i markedet for ull i strid med konkurranselovens formål. Etter Konkurransetilsynets vurdering utnytter således NNS sin dominerende posisjon i markedet for slakt til å øke egen avanse og fortjeneste i markedet for ull. Dette skjer ved at medlemmene pålegges å levere både ull og slakt til NNS, jf. § 3.2.2 første ledd i vedtektene.

I de markedene hvor det finnes alternative slakterier vil prisen på slakt fra disse slakteriene sammen med ullprisen avgjøre om et medlem i NNS vil skifte avtaker. Her vil presset på ullprisen trolig ikke være like stort som i den delen av markedet hvor det ikke er alternative slakterier. Det kan likevel være vanskelig for alternative slakterier å kompensere for de fordelene medlemskap i NNS innebærer vedrørende rådgivning og kurs. Konkurransetilsynet er av den oppfatning at ullprodusentene bør stå fritt til å velge sine avtakere uten at dette skal få konsekvenser for hvilke vilkår samme produsent får ved levering av dyr til slakting.

Konkurransetilsynet kan ikke se noen effektivitetsgevinster ved at det leveres ull og dyr til slakting til samme avtaker. Derfor legger tilsynet til grunn at koblingen mellom markedet for ull og markedet for slakt, som NNS sine vedtekter medfører, ikke gir noen effektivitetsgevinster.

6 NNS' kommentarer til varselbrevet og Konkurransetilsynets vurderinger

NNS hevder i sitt brev av 26. november 1999 at deler av tilsynets argumentasjon i varsel-brevet av 26. oktober 1999 er hypotetisk. I konkurranseloven § 3-10 heter det imidlertid at tilsynet kan gripe inn mot konkurransereguleringer som *"har til formål, virkning eller er egnet til"* å begrense konkurransen i strid med lovens formål. Den praktiske betydningen av denne formuleringen er først og fremst at det ikke er nødvendig å påvise konkrete konkurransebegrensende virkninger for å gripe inn etter § 3-10. Det er tilstrekkelig at tilsynet finner at konkurransereguleringen er *"egnet til"* å medføre slike virkninger.

NNS påpeker også at vedtektene i NNS er bestemt av medlemmene fordi de ønsker dette. Ifølge NNS vil det å gripe inn mot vedtektene innebære at Konkurransetilsynet fratrar medlemmene retten til å fastsette de vedtektene som medlemmene anser som best for det enkelte medlem og samvirket som helhet. Konkurransetilsynet har i sitt varselbrev om inngrep sagt at enhver organisasjon står fritt til å bestemme sine egne vedtekter. Konkurransetilsynet har allikevel hjemmel til å gripe inn mot vedtekter, avtaler eller handlinger som begrenser konkurransen i strid med konkurranseloven § 1-1, jf. konkurranseloven § 3-10. I sitt varselbrev argumenterte tilsynet for at den aktuelle vedtekten begrenser konkurransen i strid med konkurranselovens formål.

Avtaler eller vedtekter som er inngått mellom en bedrift og dens eiere eller en organisasjon og dens medlemmer må som utgangspunkt antas å ivareta de ulike partenes interesser. Vedtektene i NNS er bestemt av medlemmene/eierne i NNS og vedtektene antas derfor å være til fordel for dem som har inngått avtalen. Dette utelukker imidlertid ikke at vedtektene kan begrense konkurransen i strid med konkurranselovens formål.

6.1 Trusler framsatt av NNS

I samtale med Åg og Tjongsfjord sauesalgslag har tilsynet fått opplyst at på flere møter med produsenter i Nord Norge skal medlemmene i NNS ha blitt "truet" til å levere ullen sin til NNS. Hvis produsenten ikke gjorde dette kunne det få konsekvenser for mottak av dyr til slakting ved at prisene på slaktet ville bli dårligere eller at produsenten ville bli sist prioritert ved levering. Etter de opplysningene tilsynet har fått har ingen av truslene blitt iverksatt. Det hevdes imidlertid at flere av produsentene ikke "tør" å levere ullen til Fatland fordi de er redde for konsekvensene dette kan få for slaktet. Dette gjelder selv om prisen hos Fatland, ifølge produsentene, er bedre enn hos NNS.

6.2 Det relevante markedet

I varselbrevet legger Konkurransetilsynet til grunn at det relevante markedet er delt inn i to produktmarkeder, ull og slakt. NNS mener at dette ikke er riktig fordi ull og slakt kommer fra samme dyr og samme produsent. I tilsynets definisjon av det relevante markedet er det avgjørende hvordan etterspøreren ser på det aktuelle produktet. Foredlingsbedriften vil etter-spørre ull og/eller slakt uavhengig av hverandre. Det er ikke spesielle hindre for at en foredlingsbedrift kan foredle både ull og slakt, men det er ingen direkte sammenheng mellom disse foredlingsaktivitetene. Slakting og foredling av kjøtt gjøres på en annen måte enn foredlingen av ull. Videre er bruksområdene til ull og slakt også forskjellige. Produktene ull og slakt er ikke substitutter. Ut fra dette er tilsynet fortsatt av den

oppfatning at ull og slakt utgjør to ulike produktmarkeder.

6.3 Etableringsmuligheter

I sitt varselbrev er tilsynet av den oppfatning at etablering av nye slakterier i Nord-Norge er vanskelig. Årsaken til dette er at produksjonen av dyr for slakt er liten og spredt over et stort område, transport av levende dyr er kostbart og det kreves investering i slakteriutstyr og lokaler.

NNS sier at det vil være enklere å starte et slakteri for en foredlingsbedrift enn for en aktør som ikke har noen tilknytning til kjøttbransjen. I Nord-Norge finnes det tre slike bedrifter. Konkurransetilsynet er av den oppfatning at en foredlingsbedrift som starter et slakteri kan spare transportkostnader fra slakteri til foredlingsbedriften (forutsatt at disse er lokalisert på samme sted), samt at slakteriet vil ha en sikker avsetning på slaktet. Det vil allikevel kreve store investeringer å starte med slakting, selv om det er en foredlingsbedrift. Tilsynet har vært i kontakt med de foredlingsbedriftene som NNS nevner i sitt brev av 26. november 1999, og etter de opplysningene tilsynet har fått, ønsker ingen av dem å starte med slakteri, fordi de ikke ser på dette som lønnsomt.

NNS opplyser også i sitt brev at det i den senere tid er blitt etablert reinsdyrslakterier i Nord-Norge. Årsaken til dette er at det er kommet strengere krav fra myndighetene om hvordan slakting av rein skal gjøres. Ut fra hva Konkurransetilsynet har fått opplyst kan slike rein-slakterier også ta imot slakt av småfe og storfe etter mindre investeringer. Konkurransetilsynet har vært i kontakt med de reinslakteriene som tilsynet har fått opplyst finnes i Nord-Norge. Disse slakteriene er av den oppfatning at slik situasjonen er i dag er det ikke aktuelt å slakte småfe eller storfe. Årsaken er at markedet for småfe er så lite i de aktuelle områdene at det ikke ville lønne seg å kun få små deler av dette markedet. Slakteriene opplyser videre at skulle NNS legge ned sin slakterivirksomhet i de aktuelle områdene vil reinslakteriene kunne starte en leieslakting for NNS. Reinslakteriene ønsker ikke å konkurrere med NNS. Konkurransetilsynet er på denne bakgrunn av den oppfatning at reinslakteriene ikke er aktuelle konkurrenter til NNS.

NNS har størstedelen av omsetningen av slakt i Nord-Norge. Konkurransetilsynet er fortsatt av den oppfatning at NNS er en dominerende aktør i markedet for slakt i Nord-Norge og at det finnes betydelige etableringsbarrierer for nye slakterier. Årsaken til dette ligger i sammen-hengen mellom markedets størrelse og kostnader ved oppstart av et slakteri slik tilsynet beskrev det i varselbrevet.

6.4 Samvirket som organisasjon

Formålet for samvirket er å sikre avsetning for medlemmenes produksjon til en høyest mulig pris. NNS hevder at dette betyr at det ikke eksisterer motsetninger mellom medlemmenes økonomiske interesser og lagets. Konkurransetilsynet er imidlertid av den oppfatning at medlemmene i NNS kan ha ulikt syn på hvordan de selv kan få en høyest mulig inntekt. Det kan også tenkes at medlemmene og NNS sentralt er av ulik oppfatning om hva som er til det beste for organisasjonen som helhet.

Det enkelte medlemmets mulighet til å påvirke NNS sentralt er hovedsakelig gjennom medlemsmøtene. Her er det flertallet som kan påvirke sentralledet, ikke den enkelte bondes synspunkter. At avgjørelsene blir tatt ut fra hva flertallet mener, betyr igjen at det kan finnes et mindretall som ikke nødvendigvis er enig i beslutningene som tas. Siden samvirket har en dominerende stilling i Nord-Norge har ikke produsentene som eventuelt er i mindretall alltid et alternativ til samvirket.

Medlemmene har vanskelig for å kontrollere at de får den beste prisen av NNS så lenge det ikke finnes andre aktører i markedet. Enkelte av medlemmene i NNS har funnet ut at de får en bedre pris ved å levere ullen til Fatland. Dette betyr at for disse aktørene er NNS ikke det beste alternativet. Vedtektene i NNS om leveringsplikt på ull og dyr til slakting har en inn-låsende effekt ved at medlemmene som ikke har tilgang på slakterier utenfor NNS, ikke står fritt til å levere ullen til det mottaket hvor produsenten får den høyeste prisen.

Videre kan det påpekes at bedrifter som ikke møter konkurranse, ikke vil ha store incentiver til å rasjonalisere eller gjøre produksjonen mest mulig effektiv. En ineffektiv drift trenger ikke oppstå som følge av en bevisst strategi, men som følge av at bedriften mangler sammenligningsgrunnlag for hva som er effektiv drift.

6.5 Leveringsplikt

NNS opplyser i sitt brev at det er karakteristisk for et salgssamvirke at medlemmene bestemmer at en leveringsrett skal motsvares av en leveringsplikt. Videre blir det opplyst at leveringsplikten sikrer kapasitetsutnyttelse og effektiv produksjon og drift. Årsaken til dette er at leveringsplikten gir samvirkebedriftene en sikker og stabil tilgang på råvaren. Ut fra dette mener NNS at det er uholdbart å opprettholde et ullmottak uten leveringsplikt. Dessuten mener NNS at ved å ta bort leveringsplikten på ull, men opprettholde mottaksplikten, vil medlemmene i NNS ikke lenger ha noen forpliktelser ovenfor laget, noe som vil resultere i at produsentene vil levere ullen med best kvalitet til konkurrentene og den dårlige kvaliteten til NNS.

Leveringsplikten er etter Konkurransetilsynets oppfatning ingen forutsetning for at en bedrift skal kunne drives effektivt. Det er svært mange bedrifter i Norge som er avhengig av råstoff uten at leverandørene (produsentene) har leveringsplikt. En bedrift står selvfølgelig fritt til å inngå en leveringsavtale med en leverandør så lenge avtalen ikke er i strid med konkurranse-loven.

Videre er Konkurransetilsynet av den oppfatning at ullmottaket til NNS ikke er avhengig av leveringsplikten på ull for å eksistere i markedet for omsetning av ull. Konkurrenten i denne sammenheng, Fatland, har ingen slik leveringsplikt, men har klart å etablere seg i markedet. Tilsynet har fått opplyst at alle godkjente ullmottak er pliktige til å ta imot all norskprodusert ull som leveres til mottaket.

6.6 Eget ullsamvirke

NNS opplyser at opprettelse av et eget ullsamvirke vil medføre store kostnader for bonden og samvirket. Dessuten blir ikke stordriftsfordelene ved felles administrasjon, organisasjon og infrastruktur utnyttet ved å skille ut ull i et eget samvirke. Etter Konkurransetilsynets oppfatning trenger ikke det å fjerne leveringsplikten for ull og koblingen mellom ull og slakt medføre organisatoriske endringer av betydning. En kan derfor ikke se at det skal medføre "store kostnader for bonden og selskapet".

6.7 Prisen på ull til produsenten fra de ulike mottakene

NNS hevder i sitt brev av 26. november 1999 at hvis alle som leverte til Fatland hadde levert ull til NNS ville produsenten samlet fått en høyere gjennomsnittsverdi. Videre mener NNS at dette medfører at tilsynets påstand om at Fatland må overby NNS er uriktig. Konkurransetilsynet har derfor valgt å sammenligne prisene til NNS og Fatland på mottak av ull i perioden 1995 til 1999.

Resultatet av Konkurransetilsynets beregninger viser at prisene til Fatland er gjennomgående høyere

enn NNS' priser fra 1995/96 til 1998/99. Det er ett unntak i tilsynets beregninger for 1998/99, der NNS' priser er høyere. Dette er den utregningen som NNS viser til i sitt brev av 26. november 1999. Det er derfor Konkurransetilsynets oppfatning at Fatlands priser til produsentene jevnt over er høyere enn NNS' produsentpriser.

Videre hevder NNS i brev av 19. januar 2000 at hvis alle produsentene som har levert ull til Fatland i stedet hadde levert til NNS ville disse produsentene fått bedre betalt. Etter tilsynets oppfatning er prisene som er lagt til grunn for sammenligningen ikke relevante.

7 Konkurransetilsynets konklusjon og vedtak

Konkurransetilsynet fastholder konklusjonen i varselbrevet. Etter tilsynets vurdering innebærer § 3.2.2 første ledd i vedtektene til NNS en kobling mellom markedet for ull og markedet for slakt. Gjennom denne koblingen utnytter NNS sin dominerende stilling i markedet for slakt til å begrense konkurransen i markedet for ull, fordi det totalt sett blir lønnsomt for medlemmene å levere ull til NNS for en lavere pris enn medlemmene ellers kunne fått solgt sin ull til. Koblingen medfører at NNS har en konkurransefordel i forhold til konkurrerende aktører på videresalg av ull.

Etter Konkurransetilsynets vurdering medfører denne koblingen en konkurransebegrensning i strid med lovens formål, jf. konkurranseloven § 1-1. Konkurransetilsynet har således kommet til at inngrepsvilkårene i konkurranseloven § 3-10 første ledd er oppfylt.

Konkurransetilsynet har på denne bakgrunn fattet følgende vedtak med hjemmel i konkurranseloven § 3-10:

1. Den plikt til å levere hele sin salgsproduksjon av ull som medlemmene i Nord-Norges Salgslag er pålagt i lagets vedtekter § 3.2.2 første ledd, oppheves.

2. Nord-Norges Salgslag forbys gjennom vedtektsbestemmelser eller på annen måte å innføre leveringsplikt for lagets medlemmer for hele eller deler av medlemmenes salgsproduksjon av ull.

3. Nord-Norges Salgslag pålegges på førstkommende årsmøte:

(1) å stryke "og ull" i § 3.2.2 første ledd første punktum i lagets vedtekter,

(2) å tilføye et nytt tredje punktum i vedtektenes § 3.2.2 første ledd med følgende ordlyd: "Alle medlemmer har rett til å levere hele eller deler av sin salgsproduksjon av ull til laget, men står fritt til å levere ull til andre mottagere".

4. Nord-Norges Salgslag pålegges å informere sine medlemmer per brev innen 15. april 2000 om at medlemmene står fritt til å levere ull til den mottaker de måtte ønske og at den leveringsplikt for ull som fremgår av vedtektene § 3.2.2 første ledd er opphevet som følge av Konkurransetilsynets inngrepsvedtak. Kopi av Konkurransetilsynets inngrepsvedtak skal vedlegges brevet til medlemmene.

Nye medlemmer som mottar lagets vedtekter før disse er endret i tråd med dette vedtak

punkt 3, skal gis tilsvarende informasjon.

5. Nord-Norges Salgslag forbys å innføre eller praktisere leveringsvilkår for sine medlemmer som innebærer at:

- (1) de betingelser som det enkelte medlem får ved levering av dyr til slakting påvirkes direkte eller indirekte av om eller i hvilken utstrekning medlemmet leverer ull til laget, eller at**
- (2) de betingelser som det enkelte medlem får ved levering av ull påvirkes direkte eller indirekte av om eller i hvilken utstrekning medlemmet leverer dyr til slakting til laget.**

Nord-Norges Salgslag forbys videre å innføre eller praktisere tilsvarende koblinger mellom markedet for ull og markedet for slakt.

Vedtaket trer i kraft straks og varer til 1. mars 2005.

Konkurransetilsynet vil gjøre oppmerksom på at vedtaket kan påklages innen tre uker. En eventuell klage stiles Arbeids- og administrasjonsdepartementet, men sendes Konkurransetilsynet. Før øvrig vises til vedlagt skjema "Melding om rett til å klage over forvaltningsvedtak".

[til toppen](#)